

Qadın hüquqlarının prioritet istiqamətləri

Qadın və silahlı münacişələr xüsusi bölmə kimi göstərilirdi ki, bu da erməni təcavüzü nəticəsində, 20 % torpaqları işğal olunmuş ölkəmiz üçün son dərəcə aktual idi. Bu istiqamət üzrə müharibə zamanı zorakılığa məruz qalmış qadınların və uşaqların hüquqlarının bərpası və sosial-psixoloji reabilitasiya ilə əlaqəli müxtəlif tədbirlər görülməsi planlaşdırılırdı (ümumən 7 tədbir).

Sevinc Abbasova yazır: "Bu problemin davamı olaraq, qaçqın və məcburi köçkün qadınlarla bağlı problemlər də strateji vəzifələr qəbilindən hesab edilirdi. Bu sahədə "Qaçqın və məcburi köçkün qadın və uşaqlar" proqramının hazırlanması, habelə onların sosial-iqtisadi problemlərinin həlli üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulurdu (ümumən 8 tədbir).

Qadın hüquqları prioritet istiqamət kimi qeyd olunurdu. Bununla əlaqədar ilkin əhəmiyyətli vəzifələr sırasında "Qadın hüquqları - insan hüquqlarıdır" mövzusunda ölkənin müxtəlif bölgələrində konfrans və seminarların təşkil edilməsi, müvafiq informasiyaların yayılması, xüsusi tədris kursu proqramlarının işlənilib-hazırlanması, qadın hüquqlarının yerlərdə həyata keçirilməsi vəziyyətinin öyrənilməsi, qadınların əmək hüquqlarının pozulması hallarının aşkar çıxarılması və bərpə edilməsi, qadınların hüquq bərabərliyini inkişaf etdirmək məqsədi ilə Həmkarlar İttifaqları və digər ictimai təşkilatlarla əlaqələrin genişləndirilməsi və s. tədbirlərin qəbul edilməsi göstərilirdi (ümumən 8 tədbir).

Bir başqa strateji istiqamət qadınlar və kütləvi informasiya vasitələri idi. Bu istiqamət üzrə qadınların kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyətində daha fəal iştirakı üçün şəraitin yaradılması və idarəetmə səviyyəsində təmsil olunmalarının təmin edilməsi ilə bağlı tədbirlərin görülməsi və s. nəzərdə tutulmuşdu (ümumən 6 tədbir).

Planda qadınların ekoloji problemləri sahəsi də ələ alınmışdı. Bununla əlaqədar, "Qadın və ətraf mühit" Dövlət Proqramının hazırlanması, ekoloji problemlərlə bağlı qərarların qəbul edilməsində qadınların iştirakının artırılması və s. vəzifələrin həyata keçirilməsi planlaşdırılırdı (ümumən 4 tədbir).

"Qız uşaqları" adlanan xüsusi bölmə qızların texniki, idman və s. peşələrə daha geniş yiyələnmələri üçün orta məktəblərdə xüsusi peşə yönümü işinin aparılması, azyaşlı qızların əxlaqsız hərəkətlərə - fahişəliyə cəlb edilməsi hallarına qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, azyaşlı qızların nikaha cəlb edilməsinin qarşısını almaq üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi, kimsəsiz, əlil qızların sosial reabilitasiya ilə bağlı proqramın hazırlanması, əmək fəaliyyətinə başlamış qızlar və ümumiyyətlə, uşaqlar üçün sosial sığorta sisteminin gücləndirilməsi və s. tədbirləri ehtiva edirdi (ümumən 9 tədbir).

Qadınlarla bağlı xüsusi əhəmiyyət kəsb edən məsələlər dairəsinə onların hakimiyyət orqanlarında və qərar qəbul edilməsi prosesində iştirakına dair problemlərin bütöv spektri daxil idi. Milli Fəaliyyət Planı, bu baxımdan, xüsusi Dövlət Proqramının hazırlanmasını, hakimiyyət orqanlarında və qərar qəbul edilməsi prosesində qadınların kişilərlə bərabər təmsil olunmaları ilə əlaqədar tədbirlərin görülməsini, seçkilərdə, siyasetdə və ictimai həyatda qadınların iştirakının fəallaşdırılmasını, onların seçkilərdə fəal iştirakının təşkil edilməsini və partiyalarda təmsil olunmalarını stimullaşdırılmasını, "lider-qadın" treninqlərinin və elmi-praktik seminarların təşkil edilməsini, məhkəmə sisteminə qadınların rolunun artırılması üçün müvafiq işlərin aparılmasını və s. prioritet vəzifələr sırasında sadalayırı (ümumən 7 tədbir).

Nəhayət, beynəlxalq qadın təşkilatları ilə əlaqələrin inkişaf etdirilməsi prioritet istiqamətlər sırasında göstərilirdi. İlk növbəli vəzifələr sırasında qadın mütəxəssislərinin diplomatiya sahəsində daha geniş təmsil edilməsi, xarici ölkələrdə qeyri-dövlət qadın cəmiyyətləri və müvafiq respublika təşkilatları arasında əlaqələrin genişləndirilməsi, qadın problemləri üzrə beynəlxalq tədbirlərdə Azərbaycan nümayəndələrinin iştirakının təmin edilməsi və s. daxil idi (ümumən 7 tədbir).

Milli Fəaliyyət Planının müddəalarını həyata keçirmək üçün qurumlararası qrup yaradılmışdı. Milli Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsində həm dövlət strukturlarının, həm də QHT-lərin iştirakı nəzərdə tutulmuşdu. Əlaqələndirici Şuranın üzvləri mütəmadi görüşlər keçirirdi. Belə görüşlərdə Milli Planın icrası ilə bağlı əldə edilmiş nailiyyətlər müzakirə edilir və onun həyata keçirilməsində qarşıya çıxan maneələr, həlli yolları müəyyən olunurdu. Doğuş təhlükəsizliyinin və yenidən doğulmuş körpələrə əsas qaygının artırılması məqsədilə BMT Uşaq Fondunun dəstəyi ilə 10 rayonda müvafiq təlimlər keçirilmişdir?

Beləliklə, gəncərin dövlət siyasətinə daxil edilməsi strategiyası icraçı orqanların iki səviyyəsində həyata keçirilməyə başlanıldı: Nazirlər Kabinetinin tərkib hissəsi olan nazirlik və idarələr səviyyəsində (Əlaqələndirici Şura); Prezident Aparatı tərəfindən əlaqələndirilən rayon icra orqanları səviyyəsində.

Y.Qasımova yazır: "Tezliklə ölkənin 16 rayonunun icra hakimiyyətləri orqanlarının tərkibində gənc problemləri üzrə şöbələr yaradılmış, qadın problemləri üzrə Dövlət Komitəsinə və qadın QHT-sinə isə böyük miqdarda təşkilati-texniki dəstək göstərilmiş, gənc bərabərliyinə aid olan tədqiqatlar və vacib beynəlxalq sənədlər Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş və gənc bərabərliyi mövzusunda bir sıra kaskad treninqlər keçirilmişdir." Bundan əlavə, Milli Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsi çərçivəsində hökumətin bütün mərkəzi icra orqanlarına və rayon icra hakimiyyəti orqanlarına gənc üzrə məsul şəxslər təyin olundular. Lakin gənc üzrə məsul şəxslərin texniki vəzifələri bəzən aydın göstərilirdi. Həmçinin, o dövrdə yerlərdə gənc təşəbbüslərini dəstəkləmək üçün resursların çatışmazlığı da çətinliklər doğururdu. MFP-nin effektivliyini məhdudlaşdıran mühüm maneələrə birini də onun çərçivəsində nəzərdə tutulmuş 95 spesifik tədbirin həyata keçirilməsi

si üçün yetərli maliyyə vəsaitinin ayrılması idi.

Nəticədə, 2000-ci illərin əvvəllərində qadınların dövlət idarəçiliyi strukturlarında və qərar qəbul etmə prosesində iştirakı hələ də qənaətbəxş səviyyədə deyildi. 2001-ci ildə Azərbaycan hökumətində 2 nazir qadın, 3 nazir müavini işləyirdi. QPDK-nin AR Prezidentinin 2000-ci il 6 mart Fərmanında qarşıya qoyulan vəzifələr yerinə yetirilməsi ilə bağlı 84 rayonda keçirdiyi sorğunun nəticələrinə əsasən, 2003-cü ildə icra hakimiyyəti başçılarına kəndlərdəki 1947 nümayəndəsindən, sadəcə, 65-i, 2724 bələdiyyə sədrindən isə, 38-i qadın idi, 1999-cu ildə keçirilmiş bələdiyyə seçkilərində seçilən üzvlərdən 467-si qadın, 21047-si kişi olmuşdur.

Rayonlarda fəaliyyət göstərən 927 səhmdar cəmiyyətindən 45-nə, 19609 müəssisənin 1602-nə qadınlar rəhbərlik edirdilər. Hüquq-mühafizə və məhkəmə orqanlarında işləyən 17229 nəfərdən, yalnız 2278 nəfəri qadın idi. Bundan əlavə, 2004-cü ilin məlumatına əsasən, yalnız 3 qadın icra hakimiyyətinə rəhbərlik edirdi, məhkəmə sisteminə 279 kişi və 45 qadın çalışırdı. O dövrdə icra hakimiyyəti başçılarından 410 müavinindən, sadəcə, 22 nəfəri, icra hakimiyyəti strukturlarında çalışan 577 şöbə müdürindən isə 55 nəfəri qadın idi. Respublika səhiyyəsində yüksək vəzifələrdə çalışan 88 nəfərdən yalnız 5-i qadın idi. Bu məsələdə cəmiyyətdə qadın və kişilərin sosial rolları haqqında stereotiplərin mövcud olması da öz sözünü deyirdi.

2004-cü ilə aid bilgilərə əsasən, dövlətimizin xaricdəki diplomatik korpusu 175 nəfərdən ibarət idi ki, onlardan 10-unu qadınlar təşkil edirdi. Azərbaycan Respublikasının 25 səfirindən biri və 2 vitse-konsulundan biri qadın idi. Xarici İşlər Nazirliyinin Mərkəzi Aparatında diplomatik vəzifələrdə çalışan 199 nəfərdən 41-i, o cümlədən, 14 idarə rəisindən yalnız biri və 22 şöbə müdürindən 5-i qadın idi.

T.Cəfərova yazır: "2000-ci ildə keçirilən seçkilər nəticəsində, ölkə parlamentinin 125 üzvündən 13-ünü, yəni 11%-ni, habelə, Parlament Aparatının inzibati heyətinin 20%-ni, Milli Məclisin komitə rəhbərlərinin 7%-ni qadınlar təşkil edirdilər. Bu, BMT-nin İqtisadi və Sosial Şurasının müəyyən etdiyi 30%-lik kvotadan aşağı olsa da, regional ölkələr (Ermənistan, İran, Türkiyə, Rusiya, Gürcüstan) ilə müqayisədə yüksək idi".

Bəhs etdiyimiz illərdə hökumət qadınların sağlamlığının mühafizəsi ilə bağlı mühüm tədbirlər həyata keçirirdi. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1999-cu il 16 fevral tarixli 27s nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş Gənc Ailə Proqramı (1999-2003) gənc qadınların sağlamlığının təminatı ilə bağlı müəyyən müddəalara malik olmuşdur.

2000-ci ildən etibarən reproduktiv sağlamlıq proqramı fəaliyyətə başlamışdır ki, bunun da çərçivəsində 27 aile planlaşması mərkəzi açılmışdır. Bu mərkəzlər tərəfindən müvafiq məlumatlar yayılır və fertil yaş həddində olan qadınlar yüksək keyfiyyətli xidmətlər göstərilir.

Milli Fəaliyyət Planında, strateji istiqamət kimi, təsbit olunmuş qadınlarla qarşı zorakılıq problemi ilə əlaqə-

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu**

KIVDF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

dar 2001-ci ildən etibarən hüquq-mühafizə orqanlarının (polis, prokurorluq, məhkəmələr) əməkdaşları üçün qadınlarla qarşı zorakılığın qarşısının alınmasına dair proqram həyata keçirilir. Zorakılığın qarşısının alınması və qadınların zorakılıqdan müdafiəsinə dair polis akademiyası üçün fakültativ kurs təşkil edilmişdir. Polis əməkdaşları, prokurorluq işçiləri və hakimlər arasında keçirilən tədqiqat və sorğular hüquq-mühafizə orqanlarının bu məsələyə münasibətini, informasiya sahəsindəki boşluqlar və qadınların hüquq-mühafizə orqanlarındakı qərar qəbul etmə səviyyəsində iştirakı məsələlərini aşkar çıxarmışdır. 2001-ci ildə Azərbaycan UNIFEM-in "Zorakılıqsız həyat" adlı Regional İnformasiya Kampaniyasında iştirak etmişdir. 2002-ci ildən başlayaraq, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi qadın QHT-lər və siyasi partiyalarda qadın şuraları ilə birlikdə "Qafqazda gender zorakılığına qarşı 16 günlük hərəkət" aksiyasına qoşulmuşdur ki, bunun da çərçivəsində müvafiq seminarlar, konfranslar və KIV-lərdə müzakirələr aparılmışdır. 2003-cü ildə Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi Avropa Şurasının "Qadınların zorakılıqdan müdafiəsi" və "Seksual istismar məqsədlərə insan alveri" tövsiyələrini Azərbaycan dilinə tərcümə etmiş və bununla əlaqədar, hökumət və qeyri-hökumət təşkilatlarından, eləcə də, KIV-lərdən olan ekspertlərdən ibarət işçi qrupu yaratmışdır. Bu işçi qrupu bu sahəyə aid milli qanunvericiliyin beynəlxalq sazişlərə uyğunluğuna dair ekspert araşdırması aparmış, qadınlara qarşı zorakılığın ləğv edilməsinə və Azərbaycanın öz

öhdəliklərini uğurla yerinə yeriməsinə istiqamətlənmiş tövsiyə və tədbirlər hazırlamışdır.

Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq edilmiş 26 sentyabr 2000-ci il tarixli "Qaçqın və məcburi köçkün qadınların müvafiq işlə təmin edilməsi proqramı" qərarın həyata keçirilməsi ilə əlaqədar Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi ilə birgə qadınlar da daxil olmaqla, qaçqın və məcburi köçkünlərin vəziyyətlərinin yaxşılaşdırılmasına yönəldilmiş müvafiq proqramlar həyata keçirmişdir.

Qadınların rəhbər orqanların işində və qərar qəbul etmə prosesində iştirakı ilə əlaqədar Milli Fəaliyyət Planında nəzərdə tutulmuş müəyyən tədbirlərin həyata keçirilməsi nəticəsində seçilmiş hakimlərin 14%-ni qadınlar təşkil etmişdi. Ali və apellyasiya məhkəmələrinin, eləcə də, bir sıra ümumi və ixtisaslaşdırılmış məhkəmələrin sədrləri qadınlardır. QPDK regionlarda, nazirlik və idarələrdə rəhbər vəzifələrdə çalışan qadınlar haqqında, həmçinin, ali təhsil müəssisələrinin rəhbərləri və orada çalışan qadınlar haqqında məlumat bazası yaratmışdı. 1995-ci ildə seçilmiş Milli Məclisdə 13 qadın - millət vəkili (10,4%) var idi və onlar qanunvericiliyin tərtib olunması, cinslər arasında həqiqi bərabərlik üçün hüquqi şəraitin yaradılması və qadınların fərdi hüquqlarının təmin olunması prosesində fəal iştirak edirdilər.

Vahid Ömərov,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru